

УДК: 339.9+338(477)

**НОВИЙ ФОРМАТ ІСНУВАННЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ:
ТРАНСФОРМАЦІЇ, СТРУКТУРНІ ЗМІНИ**

**NEW FORMAT OF THE WORLD ECONOMY'S EXISTENCE:
TRANSFORMATIONS, STRUCTURAL CHANGES**

канд. техн. наук В. В. Панченко

Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

PhD (Tech.) V. V. Panchenko

Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)

Зростання політичної напруженості, війни, ненадійні та дуже довгі глобальні ланцюги виробництва доданої вартості, вкрай волатильні ціни на нафту і газ, зростання глобальної заборгованості при одночасно високому ступені волатильності корпоративного боргу – все це не могло не вплинути на розвиток світової економіки. Руйнується більшість існуючих десятиліттями укладів господарського життя, спростовуються усталені економічні закони, які перестають працювати в умовах наростання турбулентності у світовій економіці. Відбувається формування так званого «нового формату існування світової економіки», трансформації та структурні зміни якого наведено нижче.

По-перше, головною рисою 2023 р. і, ймовірно щонайменше подальших 3-5 років, буде безпрецедентний тиск на світову економіку, політику та безпеку, насамперед, епідеміологічного та кліматичного характеру.

Говорячи про вплив «кліматичного» фактору – йдеться про кардинальну зміну енергетичного балансу провідних країн на користь підвищення ролі поновлюваних джерел енергії. При цьому тренд розвитку світової економіки чітко зміщується в бік декарбонізації та деметанізації світового господарства.

Як наслідок – 2021 р. був відзначений зростанням значущості «зеленого» фінансування. У 2021 році обсяг «зелених» облігацій становив практично 500 млрд дол. порівняно з 297 млрд дол. у попередньому році, а у 2023 р. сягнув 575 млрд дол. За прогнозами до 2025 р. щорічна емісія «зелених» облігацій перевищить 1 трлн дол. [1].

По-друге, в умовах загострення гео економічної та геополітичної конкуренції актуалізується досягнення цифрового та технологічного суверенітету. З огляду на посилення технологічної конкуренції особливо яскраво стало простежуватися прагнення забезпечення цифрового суверенітету. Так, наприклад, США проводять політику щодо обмеження доступу КНР до передових технологій, обмеження впливу китайських

компаній-конкурентів на ринку. У свою чергу КНР прийняла програму «Бачення 2035», в якій встановлено завдання створити повністю незалежні національні ланцюги постачання за критичними продуктами та технологіями, які б були стійкими до зовнішніх кризових явищ. Одночасно КНР продовжує просувати ініціативу «цифрового шовкового шляху», що передбачає зміцнення впливу країни у сфері управління мережею Інтернет.

По-третє, посилення регулюючої ролі держави, зростання одержавлення економіки. Криза 1930-х років привела до формування «великої держави» на основі кейнсіанської моделі. Підсумком кризових явищ 1970-х років стала політика лібералізації та дерегулювання. Велика рецесія 2008-2009 років започаткувала тренд на підвищення (відродження) ролі держави у регулюванні економіки. Пандемія 2020 р. сприяла суттєвому посиленню даних тенденцій, ставши таким чином не випадковим епізодом, а важливим кроком у формуванні нової інституційної моделі.

По-четверте, зниження ефективності інструментів фіскального та монетарного регулювання, що наразі використовуються. З метою мінімізації руйнівних наслідків пандемії коронавірусу, уряди більшості країн світу спрямували свій курс в напрямку безпрецедентного розширення фінансової пропозиції. Так, індикатор «грошова маса/ВВП» зріс у період з 2000 по 2020 роки у світі загалом зі 100 до 133 %. Прогноз на 2024 р. ще більш шокуючий – 145-150 % ВВП. Однак масштабне накачування економік розвинених країн світу грошовими коштами за умови низьких або навіть негативних відсоткових ставок негативно вплинуло на економіки світових країн-лідерів (США та більшості європейських країн), зумовивши виникнення так званої «пастки ліквідності», коли грошовий імпульс не призводить до нарощування інвестиційних витрат та підвищення темпів економічного зростання. У свою чергу, надмірну ліквідність було виявлено у фінансовій сфері. На тлі непомірно роздутих фінансових результатів у банківській сфері, що багаторазово перевищують обсяги реального виробництва, створюється серйозна і цілком достовірна небезпека обвалення фінансових ринків, здатна перерости у повноцінну економічну кризу.

По-п'яте, переорієнтація на користь заходів фіскального стимулювання. Потрапляння економік багатьох розвинених країн світу в пастку ліквідності позбавляє уряди цих країн одного з найважливіших інструментів державного регулювання, а саме монетарної політики. Експерти відзначають, що заходи грошово-кредитної політики для стимулювання економіки себе вже вичерпали і мають бути доповнені іншими важелями, які дозволяють стимулювати соціально-економічні зміни/стабілізувати економічний сектор/подолати фінансово-економічну кризу (у т. ч. бюджетними, податковими механізмами та ін.).

Зростання ролі фіскального регулювання також зумовлене низькою вартістю позикових коштів за умов низьких відсоткових ставок. Так, у Японії половина всіх випущених державних паперів знаходиться на балансі Банку

Японії, в євроні та Великій Британії. Обсяг національних держоблігацій на балансах їх центральних банків становить щонайменше 20-30 % загального обсягу відповідних облігацій. Таким чином, державні папери є ключовим інструментом формування ліквідності економіки та важливим джерелом отримання фінансових результатів в майбутньому.

По-шосте, глобальний борг досягнув критичної позначки, майже втричі перевищивши розмір світової економіки. Так, обсяг світового боргу у 2023 році склав більш ніж 313 трлн дол [2]. Підвищення заборгованості особливо помітно у країнах із розвинутою економікою, у яких рівень державного боргу зріс приблизно з 70 % ВВП 2007 року до 124 % ВВП у 2023 році. З іншого боку, борг приватного сектору підвищувався найбільш помірними темпами, зі 164 % до 178 % ВВП за цей період [3]. Наразі на долю державного боргу припадає майже 40 % сукупного світового боргу, це найвищий показник із середини 1960-х років. Аналітики вказують на те, що в самому факті збільшення обсягу боргу немає нічого незвичайного, боргова економіка вже давно є нашою реальністю. Проте обов'язково слід звернути увагу на здатність його обслуговувати, будь то приватна особа, компанія чи держава, а з цим якраз і можуть виникнути проблеми. Якщо вартість обслуговування боргів не зростатиме, серйозних загроз не передбачається. Однак ситуація може стати небезпечною, як тільки центральні банки неминуче почнуть піднімати ставки відповідно до відновлення економіки. Будь-яке зростання ставок порушить ринки та призведе до вкрай серйозних наслідків, а тому є всі шанси в середньостроковій перспективі стикнутись з подіями, подібними до Великої депресії 20–30-х років ХХ століття.

[1] Public Hearing on Energy derivatives markets. *europarl.europa.eu* : website. URL: <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/public-hearing-on-energy-derivatives-mar/product-details/20230321CHE11464> (last accessed: 22.05.2024).

[2] Global debt hits new record high at \$313 trillion. *reuters.com* : website. URL: <https://www.reuters.com/business/global-debt-hits-new-record-high-313-trillion-iff-2024-02-21> (last accessed: 22.05.2024).

[3] Global Debt Monitor 2023. *imf.org* : website. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Conferences/2023/2023-09-2023-global-debt-monitor.ashx> (last accessed: 23.05.2024).